

• Машраб таваллудининг 350 йиллигига •

Қайес танни шиқиң ўзк бўлса они ўмомни ўзк

ЎТЛИФ ҚАЛБ

Машрабни ўз давридаям яхши англамаган, тушунмаган эдилар ва алап-оқибат унинг кисмати фожиали якун топди. Кейинчалик ҳам унинг тандир, ижоди түрғисидан фойт мухолифат фикрлар биттидик, унинг тавалду санаси нишонлаётган ҳозиргич даврда тұтамга белмоқ зарур.

Мәлумимизги, ҳозиргача Машрабни факат бир ёклама, яъни уни динга қарши ғазаллар бытган, руҳонийлар ила курашган исенкор шоир сифатида тасвирлаша, китобхонга уни дахрий күрсатигча ҳаракет қилиб келинди. Аслида

Шоир ўз асарида «олий ҳақиқат бўлмиш Аллоҳ, каломни олдида риёкор шайх ёки зоҳиднинг сўзлари пучаб деб ёздими, бас! У даҳрий, ислом ақидалари, шарият аҳомиятига қарши курашган хисобланаверди. «Ерсиз ҳам бодасиз Маккага бормоқ не керак?» деб ох урган Машрабни куфриклика айблаш, исломнинг муқаддас зиёратгоҳига нописанд бўлғаниклика коралашада тусятига кирди. Аслида, ёр жамоли, ёр висоли дўйинглана Аллоҳга ошиқлик, унинг васлига восилин учун «қаландардвор» бўлбади, эшиклидара фион айблай юрши мутасаввуф тариқатиди айб санаалмаган.

Баски «Шариат ҳам, тариқат ҳам, ҳақиқат мандар» мавжуда деган Машрабни нечун мутасаввуфлиқдан ахрятки олайлик? Бас, шундок экан, «ожаҳонда ҳар не борин охиратга айладим итмол», деб кўйиб-янган, «Ваҳдат майини пири мугон илгидан итими» деган, «Агарчанди, зиёрат қиммадим ман Қаъба зоҳир, Тарикат ҳоҳисидурман-ки Байтуллоҳга симмадур» деб ох урган Машрабни қайси таъни билан даҳрий чиқаралайлик, куфрикликада айблайлик?

Хўп, авваллар-ку замонасозини килибми, ёхуд нафс ва мартағи илникидами, ёки золимининг зулмидан кўркими, Машраб каби назм аҳли шаънга кўркнибди, ташна-маломатлар ёддилрилди. Уларни динисиздан олиб, даҳрияга солиниди. Энди-чи, исломнинг буюк ҳақиқати ина ошқора бўлғанида, Куръони каримнинг фазлу фазилати барчага этиб борганидаги ҳам улуг юртдошларини зиётиқосиди, имон-диз деган тухмат-маломатлардан холос килишада жуъзат тополамай юраверамизни! Биргина филология фанлари номидан Мухсин Зокиров бунга ҳад кила олди: «Шеъ ленинчи жаридасида ҳозиргача Машраб каби аломалар шаънни тухмат тошлари отганидан, «Мабдан нур» каби нобб фалсафий асрарга лой чаплаганидан афсус чекиб, узр сўради.

Машрабни замонга «қослаш», уни ислом ақидалари ва дин аҳлларига қарши курашувчи ишларни ўзининг килишада, кимнинг дарди бўлса, они имони ўзк деб хисобланади, кимнинг дарди бўлса, у ўзининг курбон килишга тайёр. Алмоҳ «халоинилар кувлар ёмон деб, ҳар шаҳар борса...» Шул боис «дунёга келиб ранжу балони кўрди, иш ўтига ўтранниб девоналини афзал билди, «эл аро расволин» каси киди. Жаҳолат бор жойда заковат гунга бўлди, бўйин эди. Англаган бўлсангиз, бу дардлии, ўтлиғ қалб соҳиби буюк Инсон соғишафес шонир Машраб эди.

Машрабни замонга «қослаш», уни ислом ақидалари ва дин аҳлларига қарши курашувчи

шоир сифатида «тақдим этиши» учун қандай найранглар, соҳтакорлар килинмади, ёлғонлар тўқилмади! Масалан, «Қўлдим» радиофиз газавиди:

«Оз ғамза била чиқди санам майкадасидин, Зунор уруб, дин била имон сота қолдим, деган сатрлар бор. Исломда имондан ажрамоқ сўнгиз фожи, имонни сотмоқ эса буткул каъозат, диндан чишик демакдир. Машрабнинг бир неча кўзлашмайтганларини кўздан кечирганимизда байтдаги иккими сатр «барбор урубон дин ил дунё сота қолдим» дейлганини кўрдик.

Машрабнинг мукаммал тартиб берилмаганидан фойдаланган айрим тадқиқотчилар «қўнгилларига ўқмаган», «дидарларига мос тушмажон» динни руҳдаги бутун-бутун байтларни, ҳатто ғазалларни «хътибордан четда колдиришган». Масалан, 1981 йилда чол этилган девондаги «Мен ёзим булбули гўё фион бирлашаман көлдим» матлалиғи ғазалдан «пайғамбар умматим», ҷаҳор ёвлар дасторимиз» мазмунидаги бир байт тушнишиб колдирилган бўлса, «Ўзинам» радиофиз газавидиди

Индигим ошиқларни ман жамъини дилдор олдида,

Жамъи ошиқдин бурун Аллоҳни сўйгон ўғзинам, каби «динин» байтлардан воз кечиб кўя колнигина. Машраб жуда кўп ғазалларидан Аллоҳнинг васли сифатида назарда тутган «дидор» сўзи «единдор» деб «гузатилавергани», оқибатда маъно бутунлай ўзгариб кетган.

Бу гапларни ёзишдан мурод шуки, кўпгина тадқиқотчи олимлар ва адабиар янга Машраб билан ислом дини ўртасида Хитой девори тикишада.

Чалкаш фикрларнинг келиб чиқишига бир жиҳаддан кўплаб олиму ижодкорларимизнинг эски кўлзма манбаларни ўқий олмасликлари, бор мальмомларни «соҳтакалштирилган» китоблардан олайтганларни ҳам сабаб бўлмайтишиник, деб ўйлаб коламан. Нима бўлганда ҳам ўтмиши отган тошларимиз, ўтмиш доинишмандларни икодини ўз «қолилтимизга солишга ўриннишларимиз эди» етад!

Эҳтимол, фикрларни кимгадир баъсли туюлар, кимнингдир иззат-нағсиға тегар? Улуг юртдошмиз Боборахим Машрабнинг ҳақиқиҳумрати кечиргайлар. Бирдан-бир умидим: Машрабнинг ижоди авлодларга бутунича, ўз холица етказилади.

Аҳмад ТУРСУН.

МАШРАБ

ҒАЗАЛЛАР

Алиғини дилга жо қўймоқни бисмиллоҳдин ўргандим, Шаҳид қонини тўкмакни Каломуллоҳдин ўргандим.

Ушандоқ ҳашт дарни жаннатни бир гандумга сотмоқни, Тарини зинданини Одаму Ҳаввонин ўргандим.

Кириб Намруд ўтига асли парво қылмади жонни, Кунгудни қаъбаси руҳи Ҳалиллulloҳдин ўргандим.

Макоми қўни Турга уч юз олтминш роз эшитмакни, Тарини ишқизбозликни ўшал Мусодин ўргандим.

Матойн дунёни бир хас қўлига олмайсан кетти, Ки ҳикмат дафтарини ҳаэртади Исадон ўргандим.

Балиқ қоринида Юнусин Ҳудо амр айнади ул кун, Балога сабо қўлимоқ Айюб доинодин ўргандим.

Бошига арра келди, зинки ҳақдим бўлмади гоғил, Риёзат бобини ул руҳи Зинриёддин ўргандим.

Бу ўйла зилин уч юз юйласам қўядин тўкуб қоним, Макоми сиддин ул Яъвубин альмодин ўргандим.

Давомат кечга-кундуз умматин деб қон ютар Аҳмад, Ҳақиқат шаърини руҳи Расууллulloҳдин ўргандим.

Сурарлар, Машрабо, сен мунча илмни қайдин ўргандинг. Ҳудо лутф айлайди, мак жумлани мавлодин ўргандим.

* * *

Мани дуқмам ҳаром учун Ҳудо оҳим эшитмайдур, Мани бу оҳим афроним харидоримга етмайдур.

Жаҳон ўртанди оҳимга, бўлуман бесару сомон, Не деб оҳим ғилан бу осмон ҳарғи тешимайдур.

Кишини бахти бад бўлса, ҳама андин ҷоҷар әрмиш, Олов тушсун бу кўнгулопки, дил берган урумайдур.

Ҳамани ҳалин тар бўлди, манам чун бенасиб қолдим, Ниёд келдик хотидин: тўкулган коса тўлмайдир.

Давомат саъян қылғади боййон ӯлмакка, эй қайтиб тирилмайдур.

Мани дуқмам ҳаром учун Ҳудо оҳим эшитмайдур.

Суратлар, гарчи башар келди, малакдур сирратим.

Неча Мажнига сабо берди дилномда ҳайратим.

Домонимин торти, дунёни кўргун дуну дағал, Варна арши устида эрди камоли давлатим.

Хуни дил бирга бузув қилдим, баски Мансур ўзум, Оҳи сардим бўлди савимни фиғоним тоатим.

Гарчи зоҳир маст ҳоки бебизоатман букун, Лек дағроҳда улутроқдур, жаҳонда гурбатим.

Мойнай дунёни убдо бўлмагандур бу дилим, Маҳдийдин йисони дағирни бордур гурбатим,

Эй сабо ҳалик, эмди фиръавонумга бир шамшир ур, Токи дамроҳим Мусо бўлсун, мани бу хислатим.

Умлар доруғақонидур фанога турмаган, Лоладек бир сояти йўқтур мани бу фурсатим.

Хоки жисмни манга бўлди сурати қолдим букун, Варна арши устида жирилдур мани ҳамсубатим.

Покбози форигу дунёни ўқбодин жудо,

Суратим гарчи башар келди, малакдур сирратим.

Неча Мажнига сабо берди дилномда ҳайратим.

Домонимин торти, дунёни кўргун дуну дағал, Варна арши устида эрди камоли давлатим.

Хуни дил бирга бузув қилдим, баски Мансур ўзум,

Оҳи сардим бўлди савимни фиғоним тоатим.

Гарчи зоҳир маст ҳоки бебизоатман букун, Лек дағроҳда улутроқдур, жаҳонда гурбатим.

Мойнай дунёни убдо бўлмагандур бу дилим, Маҳдийдин йисони дағирни бордур гурбатим,

Эй сабо ҳалик, эмди фиръавонумга бир шамшир ур, Токи дамроҳим Мусо бўлсун, мани бу хислатим.

Умлар доруғақонидур фанога турмаган, Лоладек бир сояти йўқтур мани бу фурсатим.

Хоки жисмни манга бўлди сурати қолдим букун, Варна арши устида жирилдур мани ҳамсубатим.

Покбози форигу дунёни ўқбодин жудо,

Суратим гарчи башар келди, малакдур сирратим.

Неча Мажнига сабо берди дилномда ҳайратим.

Домонимин торти, дунёни кўргун дуну дағал, Варна арши устида эрди камоли давлатим.

Хуни дил бирга бузув қилдим, баски Мансур ўзум,

Оҳи сардим бўлди савимни фиғоним тоатим.

Гарчи зоҳир маст ҳоки бебизоатман букун, Лек дағроҳда улутроқдур, жаҳонда гурбатим.

Мойнай дунёни убдо бўлмагандур бу дилим, Маҳдийдин йисони дағирни бордур гурбатим,

Эй сабо ҳалик, эмди фиръавонумга бир шамшир ур, Токи дамроҳим Мусо бўлсун, мани бу хислатим.

Умлар доруғақонидур фанога турмаган, Лоладек бир сояти йўқтур мани бу фурсатим.

Хоки жисмни манга бўлди сурати қолдим букун, Варна арши устида жирилдур мани ҳамсубатим.

Покбози форигу дунёни ўқбодин жудо,

Суратим гарчи башар келди, малакдур сирратим.

Неча Мажнига сабо берди дилномда ҳайратим.

Домонимин торти, дунёни кўргун дуну дағал, Варна арши устида эрди камоли давлатим.

Хуни дил бирга бузув қилдим, баски Мансур ўзум,

Оҳи сардим бўлди савимни фиғоним тоатим.

• Қалам учида алам

«ҚИЗИМНИ ДАВЛАТ ТАРБИЯЛАСИН!»

Келмайди ота онаси, Қўйгудас тогоя холаси, Қўйгуда овосин иолоси, Болалар уйининг боласи...

Тонгда овонзигордан тараған ҳазар кўшиқидан уйонги кетаман. «Ахойиб кўшиқи» — дейман хонашинга. «Ҳа, даҳшат-а» — дейди. Унинг кўзларига термуланган. Иўш, ҳеч қандай «даҳшат»ни тоғомдайман. Менда ҳам ўша «даҳшат». Амонсони кишида «даҳшат» не қиссин? Олис кишилоди ортимдан маъюс кўл сильтаб колган сасалманд онам, боши донмо ташвишдан чикмайдиган отам бор бўлгандан кейин менда аромон кўслин...

Эҳтимол, дўстимнинг олдига — Тошкент тўқимачилик корхонасига бормаганимда, етимлар билан сувхатлашмаганимда «даҳшат»нинг ҳакиқий юзини ҳали ҳам кўрмаган бўлармидим...

Юринг, болалар уйидан келган кўзларни корхона иншо олибди, шурада тўғрисида мақола тайёрлайли, бирга тўла уларнинг яшаш шароити билан ҳам танишиб келамиз, — деди у.

Бирлашма тасарурутидағи 15-ётохона ёнда 14-15 ёшлардан бир тўп кўзларига сиғарет чекиб туришади. Сал берироқда эса яна иккита киз 4 йигит куршовида беҳайяди киз тортнилашиб нима ҳақдадир гаплашнишади. Етоҳоно да эшигидан кишининг билан баҳсанг кийнинг бир аёлнинг етоҳоно тарбиялиси билан баҳлаштганда устидан чиқиб қолдик.

Нега қизимнинг тарбияси билан шугуланмайисизлар! Ахир давлат сизларга шунинг учун пул тўлаиди-ку. Тарбияси ёмон бўлса, шунча йилдан бери «Болалар уйи»дагиларинг кўзлари қаёвада эди. Мен қизимни давлатта топшрагман, тарбияси билан ҳам давлат шугулансан-ди! — деди эшикни зарб билан ёниб чиқиб кетди у.

Мана сизга онанин (агар уни она деб бўлса) айтган гаплари. Ўйлаб-ўйлаб аёлни оқлаш учун ҳеч асос тополмадим. Аслида, бу «тарбия»нинг пойдеворини унинг ўзи бошаган эмасми?

Бизнинг наоловланинг турганинг кўри тарбичи Мила опа Ахметова: «Бизда... онда-соңда шунақа воқеалар ҳам бўлаб турдиз», — деди бир оз хизқолат тортилган куни. — Нима масалада келади?

Ташрифимизнинг боисини айтдик. — Хозирги аёл ҳам болалар уйда тарбия топган Чебрикова деган қизини онаси эди. Яхшиси, бошидан айтига қолай. Бизда 80 нафар болалар уйда тарбияланган, вояга етмаган кўзлар бўлаб, уларнинг ажалинига ажалинганинг талабалари ҳам бор. Жумхурят ўкувашлаб чиқариш маркази бизнинг

корхонага кадрлар етказиб берши доими. Маҳалларига орасида билим юргизларига қизишилди. Сиғарет чекишида ёки балоратга етмаган кўзлар кетидан (биринчи куннинг ўзидаёт) машиналарда «бойвачча»лар нўйкашади...

— Тўғриси, дастлабки кунлардан улар ўзларининг юриш-турри билан салбий таасусотлар ўйиртиди. Сиғарет чекишида ёки балоратга етмаган кўзлар кетидан (биринчи куннинг ўзидаёт) машиналарда «бойвачча»лар нўйкашади...

— Мини афсуси, шундай. Бу ердаги кўзлар нари борса 14-15 ёнда, холос. Кунни-кеча «Кигури»да 5 та «бойвачча» келган эсан, зўрга ҳайдаб юбордик. Кўзларнинг таъкидлашни, улар бундан олдин болалар уйига ҳам бориб туришган экан.

Устидан сув кўйтандек сескашиб кетдим. Мусулмон бўла тури, бунинг устига етимларнинг умрими, номусини, шундай ҳам синни бахтини, келажагини поймод киши — имонизлини!

Ахир уларнинг гуноши нимада! Майли, «нисрат бандалари»ни худонинг ўзи жазоласин! Бироқ менни бошда нарса ҳайрату даҳматга солди: кўзлар билан бўлган сувхатда шу нарса аён будлини, кўпчилгингина отаси ҳам, онаси бор экан. Лекин уларнинг аксарияти ота-оналини хукувидан маҳрум кўлинган ёки болаларнинг ўз ихтиёрлари билан етимхоналарга ташшаб кетишган. Шундай қарамад, бу норасидалар ўз ота-оналарни шаънига ёмон сўз айтиши истамайдилар.

Мана, қаршиимда мунгли алфозда утирган қизининг исми Ирия, уч ёнида болалар уйига олиб келишган экан. Ешилнига «Сенинг онанг ўлган» деб алдабиши. Аслада онаси тирин бўллиб, уз йил қамоқ муддатини ўтаб чиқарни дайдиб қаергидир кетган. Шундай кўзлардан яна бирининг исми Марҳигул. Андикон вилоятининг Марҳамат туманидаги З-болалар уйда тарбияланган. Бир-бирдан ширин иккни уаскаса ҳозирда ҳам она, ҳам оталик кимлоқда...

Бу кўзларнинг маъсум нигохларига қараб из-и-ичинидан эзилиб кетасан. Қута-қута дардли дунёга аланинг кетибни нигоҳлар. «Даҳшат»нинг ҳақиқий юзи. АРМОННИНГ бутун киёраси. Бу кўзларда согинч, ғам-ғам, изтироб, мухаббат ва нафрат учунларни — барча-барчаси жамулкам. О, ранги сомондек сарғайлан синглим, бу курнаг кўзларнинг боқиб мен фақат «Иллар ўлтириб йиғлашим мумкин», холос...

Юсуф ҲАМИДОВ.

ТАБИКИМНИ ДАВЛАТ ТАРБИЯЛАСИН!

«ДАҲШАТ» НИНГ ҲАҚИҚИЯТИ

МАНЗИЛИМIZ

ДАВЛАТ СУҒУРТАСИ-ХАЛҚ ХИЗМАТИДА

ДАВЛАТ СУҒУРТАСИ-ХАЛ